

Maharal Rabi Löw Stezka Tóry

Výběr z knihy
Netivot olam

p3k

ס פ ר

נתיבות עולם

המה נתיבות יושר ודרכי המדות המשובחות, אשר נמצאו בדברי חז"ל, בהם ילך האדם וחי, ועליהם נאמר דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום.

ממורינו ורבינו, ארי' דבי עילאי, ארי שבחבורה, ממנו תצא תורה, לו זרוע עם גבורה, גאון מעוזינו הרב רבי יהודא ליוואי בר רבי בצלאל זצלה"ה אשר חביון עוזו ואור תורתו בק"ק פראג במדינת פיהם הנקרא בפי כל מהר"ל מפראג זי"ע

בעל מחבר ספר גור ארי' על התורה, ספר גבורות ה', תפארת ישראל, נצח ישראל, דרך חיים, באר הגולה, גור ארי' חדושי גפ"ת, אור חדש, דרשות מהר"ל, חדושי אגדות מהר"ל.

Maharal Rabi Löw Stezka Tóry

Výběr z knihy
Netivot olam

překlad a komentář
Jan Divecký

Edice *Sifrej Maharal*, svazek III.

Nakladatelství P3K
Praha 2008

Kniha vychází s přispěním
Nadace Židovského muzea v Praze,
RNDr. Jana Klepetáře
a Joint Distribution Committee.

Zdroj hebrejských textů v knize: Mechon Mamre.

© Nakladatelství P3K, 2008, 2012

ISBN 978-80-87186-01-5 (tištěná kniha)

ISBN 978-80-87186-19-0 (eKniha pdf)

Předmluva	7
Netivot olam (z Maharalovy předmluvy)	15
Kapitola PRVNÍ: <i>Tóra jako mistrovský plán stvořeného světa, člověka a světa budoucího, ...</i>	20
Kapitola DRUHÁ: <i>význam pokory pro získání poznání; Tóra náleží rozumu, který přemohl tělo, ...</i>	25
Kapitola TŘETÍ: <i>k poznání Tóry je potřeba vzdálit se od hmotného; nebezpečí fyzických svodů, ...</i>	30
Kapitola ČTVRTÁ: <i>noc je časem studia Tóry; neexistence důvodů pro zanedbávání studia, ...</i>	34
Kapitola PÁTÁ: <i>nezbytnost vhodné míry studia; o úpadku dnešních studentů, ...</i>	39
Kapitola ŠESTÁ: <i>studium Tóry ve skupině; čistota poznání při učení v dialogu, ...</i>	42
Kapitola SEDMÁ: <i>studium Tóry nesmí být motivováno osobním prospěchem, ...</i>	47
Kapitola OSMÁ: <i>výuka a plnění příkazů usnadňují studium Tóry; učitel jako stvořitel, ...</i>	51
Kapitola DEVÁTÁ: <i>významné postavení učenců; odměna pro ty, kdo pomáhají učencům, ...</i>	57
Kapitola DESÁTÁ: <i>díky dětskému studiu Tóry trvá svět; tragédie nevhodných studijních metod, ...</i>	62

Kapitola JEDENÁCTÁ: <i>učenec je živoucím svitkem Tóry; nežidovští učenci Tóry, ...</i>	67
Kapitola DVANÁCTÁ: <i>učenec, který zapomněl, co se naučil; kdo je nazýván heretikem, ...</i>	70
Kapitola TŘINÁCTÁ: <i>povaha učenců v Babylonii a Izraeli; znaky vhodného chování učenců, ...</i>	75
Kapitola ČTRNÁCTÁ: <i>rozdíly mezi moudrostí, porozuměním a poznáním; nežidovská moudrost, ...</i>	81
Kapitola PATNÁCTÁ: <i>Tóra je život, Tóra je přirovnávaná k vodě, Tóra je přirovnávaná k ohni, ...</i>	86
Kapitola ŠESTNÁCTÁ: <i>vztah mezi plněním příkazů a žitím; příkaz jako analogie se svící, ...</i>	94
Kapitola SEDMNÁCTÁ: <i>příkazy jako nástroj k uchopení Tóry; kdo plní příkaz, je podoben andělu, ...</i>	98
Kapitola OSMNÁCTÁ: <i>příkazy je třeba plnit s radostí, příkazy musí být plněny dokonale, ...</i>	101
O darování Tóry místo závěru	103
Pražský Maharal – život a dílo	111
Slovník pojmů	113
Hebrejské a české přepisy biblických jmen	131

PŘEDMLUVA

V předmluvě knihy *Stezka návratu*, v druhém titulu vydaném v rámci edice *Sifrej Maharal*, jsme představili záměr přeložit klíčovou část *Netivot olam* – Stezku Tóry. Kniha *Netivot olam* (Stezky světa) vyšla poprvé v roce 5355 od stvoření světa, čili v roce 1595 (Encyclopaedia Judaica uvádí 1596) občanského letopočtu. Ústředním tématem knihy je Maharalovo vnímání etiky lidského konání, podložené citáty z Tanachu a Talmudu. Maharal knihu rozdělil do třiceti tří stezek (volný překlad *Netiv hatšuva* a ukázky čtyř dalších již vyšel). Nejobtížnější část (stezku) nabízíme čtenáři nyní.

Maharalova Stezka Tóry (*Netiv hatora*) před čtenářem odkrývá svět, který jen málokdo z nás zná. V naší uspěchané době jsme již přivykli na úzké specializace odborníků. I když pomineme „světské obory“ jako matematika, medicína, chemie či fyzika, které se za poslední dvě století rozdrobily na desítky svěbytných disciplín, i na poli Tóry a judaismu sledujeme profilaci učenců na znalce různých oblastí *halachy* (rabínského práva), *ka-baly* (mystiky), *nusachu* (liturgie), *musaru* (etiky) nebo *haškafy* (ideologie), kteří se odmítají závazně vyjadřovat k tématům přesahujícím jejich přesně vymezenou „škattulku“. S úzkoprsým pohledem na věci se však při čtení Maharalova díla musíme chtě nechtě rozloučit. Maharal totiž ve svých textech svobodně promíchává různé aspekty poznání Tóry a i v rámci jediného odstavce dává

čtenářům ochutnat pestrou směs, pro niž se nejlépe hodí dnes již téměř nostalgické označení TORAT HAŠEM (Nauka Boží). Šíře Maharalova záběru může být pro nás až zrádná, protože jsme dnes zvyklí konzumovat předpřipravené myšlenky a snadno sdělitelná hesla. A často naivně doufáme, že texty, určené k vážnému studiu a zamyšlení, v rychlosti proletíme a zhltneme jako odpočinkovou beletrii.

Je známo, že zahrada poznání Tóry, onen slavný sad (hebrejsky PARDES), odpovídá čtyřem základním vrstvám textu Tóry, která má sama na sedmdesát tváří. Ostatně i hebrejské slovo PARDES je zároveň akronymem pro PŠAT (prostý význam), REMEZ (náznak), DRAŠ (výklad) a SOD (tajemství). Pozorné čtenáře proto upozorňujeme, že některé citace z Tanachu v této knize překládáme tak, aby snáze zapadly do kontextu midrašů, čímž přirozeně nepopíráme jejich možný prostý výklad, známý z klasických biblických překladů.

Maharal ve svých dílech často pracuje s texty midrašů. Proto neuškodí, když si připomeneme, že existují tři přístupy k četbě a výkladu midrašů. Jedni si midraš přečtou a uvěří každému jeho slovu. Ty je třeba považovat za hlupáky, kteří se nic nenaučí. To se alespoň domnívá Rambam (Maimonides). Jiní celý text stroze odmítnou jako nesmyslný a nic nepochopí. Až třetí typ čtenářů obsah textu rozluští a pochopí, co nám chtěl sdělit. Není pochybností, že agadické pasáže Talmudu, které Maharal ve svém díle *Netivot olam* komentuje, často představují do krajnosti vyšponované případy, které není možné vyjímát z kontextu, které nelze posuzovat osamoceně bez znalosti textů, vyjadřujících se k podobným tématům z jiných pozic, a které o to víc nelze aplikovat slepě

bez „zdravého selského rozumu“. I slavný kabalista rabi Moše Chajim Luzzatto uvádí v souvislosti s agadami, že „učenci často říkají jednoznačně znějící slova, která ve skutečnosti platí jen v úzce vymezených situacích a jejichž všeobecná aplikace není ničím jiným než bláznovstvím a omylem“. V *Pirkej avot* (3:21) říká rabi Elazar ben Azarja že: „Není-li Tóry, není ani obecné lidské slušnosti (DERECH EREC). A není-li obecné lidské slušnosti, není ani Tóry.“ Proto bychom do budoucna chtěli na výběr ze Stezky Tóry navázat výběrem z knihy *Derech chajim* (Cesta života), v níž Maharal vykládá talmudický traktát *Pirkej avot*, věnovaný etice judaismu.

Musíme zopakovat to, co jsme zmiňovali při překladu prvních dvou knih série – *Ner micva* a *Stezka návratu* – český text není doslovným překladem z hebrejštiny, protože se snažíme upřednostnit obsah sdělení před jeho formou. Z původního textu Stezky Tóry byla vybrána klíčová témata. Naším cílem nemůže být nic víc, než snaha pootevřít dveře případným zájemcům o hlubší poznání Maharalova díla a judaismu obecně. A přivede-li tato edice další zájemce k tomu, aby si přečetli originál Maharalova díla, náš záměr se naplní.

Poznámky a vysvětlivky překladatele i redakce jsme odlišily textem v kurzívě. Překladatel vycházel kromě vlastního Maharalova textu také z díla Nesiv hatora od Eliakima Willnera. U jmen biblických postav jsme zachovávali hebrejské varianty. Pro čtenáře, kteří jsou zvyklí na české názvosloví, uvádíme u známějších jmen při prvním užití hebrejského výrazu český ekvivalent v závorce, například Šlomo (Šalomoun). Kompletní dvojice hebrejských a českých (ekumenických) variant naleznete na konci knihy. Jen u jmen, která jsou nejvíce

zažita, přejímáme český popis – např. kniha Mojžíšova. Pro snadnou orientaci v biblických textech používáme standardní členění textu na kapitoly a věty, občas v komprimované podobě – např. (1M 1:1–10) = První kniha Mojžíšova, 1. kapitola, věty 1 až 10.

V knize užívané zkratky knih Tanachu:

M – kniha Mojžíšova (1–5) [*Tora*]

Ješ – Izajáš [*Ješajahu*]

Ž – Žalmy [*Tehilim*]

Př – Přísloví [*Mišlej*]

překladatel, redakce

Nejrozsáhlejší část díla *Netivot olam* – Stezku Tóry – rozdělil sám autor do osmnácti kapitol. Tučně zvýrazněná témata jsme vybrali do tohoto překladu.

- Kapitola PRVNÍ: **Tóra jako mistrovský plán stvořeného světa, člověka a světa budoucího; člověk a přirozený řád světa; vztah mezi Tórou a příkazy (MICVOT); halacha jako klíč k budoucímu světu; Tóra a fyzický svět; zásluhy za studium Tóry a plnění příkazů**
- Kapitola DRUHÁ: **jak lze získat znalost Tóry; význam pokory pro zisk poznání; učenci musejí předávat Tóru srozumitelně; učenci musejí být k dispozici ostatním; člověk se skládá z těla, duše a rozumu; Tóra náleží primárně rozumu, který přemohl tělo**
- Kapitola TŘETÍ: **k dosažení poznání Tóry je potřeba vzdálit se od hmotného; omezování jídla; nevýznamnost smrti; omezení fyzických tužeb; nebezpečí fyzických svodů; zasvěcení Tóře musí být úplné**
- Kapitola ČTVRTÁ: **noc je časem studia Tóry; překonávání těžkostí ve studiu přibližuje člověka k Bohu; hmotné obtíže vedou k pravému poznání; Boží trápení pro nedostatek studia Tóry; neexistence skutečných důvodů pro zanedbávání studia; učenec nesmí záviset na milodarech; učenec musí mít odstup od ostatních; blízkost k Tóře vede k blízkosti k Bohu; studium Tóry musí být verbalizované**

- Kapitola PÁTÁ: nezbytnost vhodné míry studia; naučení se nesmí zapomenout; co vede k zapomínání Tóry; o úpadku dnešních studentů
- Kapitola ŠESTÁ: studium Tóry ve skupině; čistota poznání při učení v dialogu a ve skupině; zásluhy učenců, kteří se spolu přou o pravdu; význam naslouchání spolužákům; Bůh omlouvá chyby neznalých, konají-li z lásky k Tóře; hrozná následky nedostatku lásky a respektu
- Kapitola SEDMÁ: studium Tóry nesmí být motivováno osobním prospěchem; učení pro samo poznání; nutnost řádné motivace ke studiu; studium musí být zaměřeno na praktické plnění příkazů; studium Tóry z lásky k ní vede člověka k Bohu; tři požehnání nad studiem Tóry; nutnost správné koncentrace při recitaci požehnání
- Kapitola OSMÁ: výuka a plnění příkazů usnadňují studium Tóry; učitel jako stvořitel; odměna pro učitele dětí nevzdělanců; trest za odmítání předávat Tóru; trest pro nevzdělance, kteří šíří Tóru; zákaz učit nehodné žáky a trest pro ty, kdo tento zákaz poruší; zákaz přijímat Tóru od nehodného učitele; otázka studia nežidovské (řecké) filozofie
- Kapitola DEVÁTÁ: významné postavení učenců; odměna za noční studium; studium vybraných pasáží; studium jako věčný nástroj zdokonalování; odměna pro ty, kdo pomáhají učencům

- Kapitola DESÁTÁ: budoucí svět je odměnou pro ty, kdo napomáhali rozvíjet rozum druhých; rozdíl v odměně pro soudce, výběrčí milodarů, učitele a učence; děti studující Tóru jsou Bohem pomazaní; díky dětskému studiu Tóry trvá svět; tragédie nevhodných studijních metod; chudé děti mají větší sklon ke studiu; nevzdělanci mají často moudré děti; jak se vyvarovat hmotného v zájmu odměny na budoucím světě; možnosti zasvěcení se a následná odměna na budoucím světě
- Kapitola JEDENÁCTÁ: učencům náleží pocty; učenec je živoucím svitkem Tóry; jak se dostat do blízkosti učenců; pocta těm, kdo podporují učence; učenost je vyšší hodnotou než důstojnost daná rodem; nežidovští učenci Tóry
- Kapitola DVANÁCTÁ: učenec, který zapomněl, co se naučil; otisk Tóry zůstává i po zapomnění; trest pro ty, kdo znevažují učence Tóry; vzpoura proti učencům je vzpourou proti Bohu; kdo je nazýván heretikem; účinnost učencovy kletby; nutnost vzájemného respektu mezi učiteli; proč umírali žáci rabi Akivy
- Kapitola TŘINÁCTÁ: rozdílnost povah (*talmudických*) učenců v Babylonii a Izraeli; nepoddajnost a tvrdost souvisí se vzdálením se od hmotného; šest či sedm znaků vhodného chování učenců; nebezpečí cíhající na učence
- Kapitola ČTRNÁCTÁ: vztah mezi pokorou a moudrostí; rozdíl mezi moudrostí, porozuměním a po-

znáním (CHOCHMA, BINA, DAAT); role poznání; požehnání poznání v modlitbě Amida; židovská a nežidovská moudrost; Židé, studující nežidovskou moudrost; co je mimo Tóru povoleno studovat a z jakých textů; základní pravidla studia nežidovských pramenů

- Kapitola PATNÁCTÁ: Tóra je život; Tóra je přirovnávaná k vodě; Tóra je přirovnávaná k ohni; důsledky neznalosti Tóry; neomluvitelnost neznalosti; vztah mezi učencem a nevzdělancem; aktivní odpůrce Tóry a učenců; zákazy, týkající se nevzdělanců; kdo je to AM HAAREC (nevzdělanec); postavení těch, kdo studují bez učitele; rozhodování v otázkách halachy
- Kapitola ŠESTNÁCTÁ: důležitost konání MICVOT; příkazy jako ochrana pod Božími křídly; vztah mezi plněním příkazů a žitím; příkaz jako analogie se svící; plnění příkazů jako ochrana před přísným soudem; postavení poslů v záležitosti příkazů
- Kapitola SEDMNÁCTÁ: příkazy jako nástroj k uchopení Tóry; kdo plní příkaz, je podoben andělu; příkazy povyšují člověka nad nebeské bytosti; jak řádně plnit příkazy
- Kapitola OSMNÁCTÁ: příkaz je třeba plnit tím nejlepším možným způsobem; příkazy je třeba plnit s radostí; příkazy musí být plněny dokonale; zásluhy za splnění příkazu připadnou těm, kdo dílo dokončí; příkazy je třeba okrašlovat

NETIVOT OLAM (Z MAHARALOVY PŘEDMLUVY)

בְּאֶרֶץ צְדָקָה חַיִּים וְדֶרֶךְ נְתִיבָה אֵל מוֹת

*Na cestě štědrosti leží život, na cestě touto stezkou není smrti.
(Příslaví 12:28)*

Král Šlomo (Šalomoun), autor knihy Příslaví (Mišlej), tvrdí, že je-li člověk štědrý a dává milodary (CEDAKA), získává si tím život i pro sebe, protože podstatou milodaru je poskytnutí živobytí chudému – tedy život, a odpovídající odměnou za tento dar může být opět jen život. A dále král Šlomo pokračuje: „Na cestě touto stezkou není smrti,“ protože pokud člověk kráčí stezkou štědrosti a neodchýlí se od ní ani vpravo ani vlevo, nepropadne smrti.

Proč hovoří král Šlomo jednou o životě a jednou o nesmrtelnosti? Copak se v podstatě nejedná o totéž? Důvodem zdánlivého zdvojení textu je nenápadné obohacení čtenáře o další poznání – zatímco poskytnutí živobytí zajišťuje život, nevychýlení se z přímého směru zajišťuje nesmrtelnost, protože smrt není ničím jiným než dosažením krajnosti, opuštěním „stezky života“.

Je na místě si všimnout, že v případě milodaru hovoří kniha Příslaví o široké cestě (ORACH), protože i štědrý člověk občas dá a jindy nedá chudému milodar, což ještě neznamená zřeknutí se správné cesty. K opuštění cesty štědrosti by došlo jen při absolutním odmítání pomoci

za všech okolností. Na rozdíl od široké cesty stačí při chůzi po úzké stezce (NETIV) i drobný úkrok, aby ji člověk úplně opustil. Jakmile se byť i jen nepatrně odkloní od přímé cesty, byť i jen na chvíli se poddá svému tělesnému pudu (JECER), propadne smrti. Proto se na jiném místě (Př 8:20) dočítáme, že „půjdu po cestě štědrosti, po stezce práva,“ protože v případě soudu stačí malý odklon od zákona a už nelze hovořit o spravedlnosti.

Je ještě jeden důvod, proč se milodary pojí s širokou cestou, totiž skutečnost, že štědře se chová mnoho lidí, jak ještě bude vysvětleno ve Stezce štědrosti, zatímco o spravedlnosti to nelze tvrdit, protože zde je potřeba dobrat se úplně pravdy, k čemuž se lidé nemají, jak ještě bude vysvětleno ve Stezce pravdy. Nenechat se nikdy svést nízkými pudy, to dokáží jen výjimeční jedinci, čemuž odpovídá úzká stezka, na níž není smrti.

Je patrné, že staří učenci kladli lidem na srdce moudrá slova o morálce a mnohá z nich se nacházejí v Talmudu, aby vedla lidi po cestách dobrých a přímých. A zdálo se mi správné tato slova sesbírat a uspořádat, nic více není mým úmyslem. Mým jediným přáním je, aby ten, kdo hledá poučení o morálce, která je v souladu s názory rabínů, našel vše pohromadě, v jedné knize. A nazval jsem tuto knihu Stezkami světa (NETIVOT OLAM), na nichž není smrti. A rozdělil jsem knihu do třiceti dvou stezek, z nichž se každá dotýká určitého tématu, a vše jsem uvedl Stezkou Tóry, protože bez Tóry není morálky.

Seznam třiceti dvou (hebrejským akronymem LEV, český srdce) stezek světa a stezka Tóry (hvězdičkou jsou označeny stezky, o kterých pojednává kniha Stezka návratu, svazek II. edice Sifrej Maharal):

1. **Netiv hatora — Stezka Tóry**
2. Netiv haavoda — Stezka služby (*)
3. Netiv gmilut chasadim — Stezka dobrodiní (*)
4. Netiv hacedaka — Stezka štědrosti (*)
5. Netiv hadin — Stezka práva
6. Netiv haemet — Stezka pravdy (*)
7. Netiv haemuna — Stezka víry
8. Netiv hašalom — Stezka míru
9. Netiv haanava — Stezka pokory
10. Netiv jirat hašem — Stezka bohabojnosti
11. Netiv ahavat hašem — Stezka lásky k Bohu
12. Netiv ahavat rea — Stezka lásky k bližnímu
13. Netiv halašon — Stezka řeči
14. Netiv haštika — Stezka mlčení
15. Netiv hacniut — Stezka cudnosti
16. Netiv haprišut — Stezka oddělenosti
17. Netiv koach hajecer — Stezka síly lidského pudu
18. Netiv hacedek — Stezka spravedlnosti
19. Netiv hatšuva — Stezka návratu (*)
20. Netiv hajesurin — Stezka utrpení
21. Netiv hazrizut — Stezka hbitosti
22. Netiv hatochacha — Stezka kárání
23. Netiv habuša — Stezka studu
24. Netiv hatmimut — Stezka prostoty
25. Netiv lev tov — Stezka dobrosrdečnosti